

ВИКЛАДАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ВІЙСЬКОВИХ ЗВО: УНІВЕРСАЛЬНЕ І СПЕЦИФІЧНЕ

Анжела Сваричевська¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-126-8-51>

В сучасних умовах гуманітарний розвиток, духовно-моральне виховання нового покоління українських офіцерів постає як найважливіший імператив модернізації вищої військової школи. Однак, з огляду на відомчу приналежність Міністерству оборони України військові заклади вищої освіти (ЗВО) займають дещо ізольоване становище в системі вищої професійної освіти. Однак це не унеможлиблює, а навпаки, посилює необхідність виокремлення військового профілю навчання як самостійного, всередині якого існують деякі підвиди – військово-технічний, військово-медичний, військово-морський, військово-фізкультурний тощо [4, р. 120]. Наявність в системі підготовки майбутніх офіцерів навчальних дисциплін, специфічних для військових спеціальностей, які мають власний предмет відображення, особливу структуру типового вузькопрофільного тексту, специфічні синтаксичні конструкції, свій тезаурус, служить для цього прямою підставою.

Актуальний стан проблеми гуманітарної підготовки майбутніх офіцерів характеризується такими тенденціями розвитку:

- адаптацією гуманітарних та гуманістичних теорій, теоретичних положень і практичного досвіду підготовки суб'єктів педагогічної діяльності до умов військово-професійної діяльності та професійної військової освіти;

- поглибленням теорій і концепцій гуманітарної підготовки офіцерів, а також їхньої спеціалізації для різних військових спеціальностей;

- реалізацією концепцій неперервної професійної освіти та використання можливостей відкритого інформаційного освітнього простору в гуманітарній підготовці майбутніх офіцерів;

- розвитком методології особистісно-діяльнісного підходу стосовно проблеми гуманітарної підготовки майбутніх офіцерів;

- пошуком нових форм і методів гуманітарної підготовки майбутніх офіцерів, науковою розробкою шляхів і умов підвищення ефективності традиційних форм, зокрема виробничих, військових практик і стажувань.

¹ Інститут Військово-Морських Сил
Національного університету «Одеська морська академія», Україна

Важливим також залишається питання професійно-педагогічної та особистісної готовності викладачів гуманітарних дисциплін до роботи в умовах військового ЗВО. Відмінною особливістю освітньої діяльності у військових ЗВО є безпосередня залученість суб'єктів навчання і виховання в функціонування військового колективу, в реальну військово-професійну діяльність, пов'язану з вирішенням навчальних і службових завдань. Отже, викладачеві, що навчає військовий колектив, необхідно мати уявлення щодо основ військової педагогіки. З позиції підвищення ефективності навчання принципово важливим є питання готовності викладів гуманітарних дисциплін як суб'єктів освітньої діяльності до здійснення професійно-педагогічних функцій в умовах регламентованого статутними вимогами освітнього процесу, готовності враховувати особливості підготовки майбутніх військових фахівців різних спеціальностей. Не менш важливою є його психологічна готовність адаптуватися до системи, заснованої на принципах єдиноначальності та суворой ієрархічної підпорядкованості [1, р. 207].

Інший напрямок діяльності викладачів гуманітарних дисциплін у військовому ЗВО – це навчання курсантів дисциплін «Українська мова за професійним спрямуванням», «Основи культури та техніки мовлення», «Військовий етикет та етика офіцера». Майбутній офіцер у процесі отримання освіти повинен навчитися керувати військовими підрозділами, навичками виховання особового складу, а тому успіх його професійної діяльності залежить не лише від професійної, а й від комунікативної компетентності.

Практика показує, що нині для всіх категорій військовослужбовців характерні недостатнє володіння нормами української літературної мови, невміння використовувати мову як інструмент в різних ситуаціях спілкування і відповідно до поставлених цілей, слабе знання особливостей функціональних стилів, зокрема це стосується професійного мовлення. Мовний образ сучасного офіцера нерідко характеризується мовною некомпетентністю, а часом і мовною безпорадністю, що виражається в бідності словникового запасу (обмеженого здебільшого ненормативною лексикою), що не відповідає тій значущій ролі, яку повинен виконувати офіцер-командир, офіцер-викладач, офіцер-вихователь.

Однак, окрім вузькопрактичних цілей, вивчення української мови у військових ЗВО, має і більш значущу мету – використання мови як особистіснотвірного чинника. Курсант повинен стати не лише компетентним військовим фахівцем у своїй галузі, не лише хорошим організатором і командиром, а й високоморальною особистістю, готовою до виконання свого обов'язку [3, р. 39]. І в цьому величезну роль відіграє

рідна мова. Тому необхідним є підвищення статусу дисциплін «Українська мова за професійним спрямуванням» та «Основи культури та техніки мовлення» шляхом їхнього включення в число дисциплін, обов'язкових для вивчення курсантами та слухачами військових ЗВО.

Для формування особистості військового велике значення має виховання крізь високі ідеали служіння Батьківщині, спілкування всередині військового колективу, спілкування з викладачами та командирами. Названі особливості освітнього процесу у військовому ЗВО не можуть не відбиватися і на педагогічній діяльності викладацького складу, що навчають майбутніх офіцерів. До того, військова специфіка накладає на викладачів певну відповідальність за глибину розуміння вирішуваних завдань в межах дисциплін, що викладаються і розуміння власної ролі в формуванні особистості військового як громадянина і патріота [1, с. 301]. Викладач військового ЗВО, зокрема викладачі гуманітарних дисциплін, несуть відповідальність за усвідомлення майбутніми офіцерами свого високого призначення – бути захисниками Вітчизни, тобто за формування ціннісного ставлення до майбутньої професійної діяльності.

Водночас в умовах цифрової трансформації суспільства, спостерігається розмитість поняття «Батьківщина», поняття «кордону держави». Тобто цифрова трансформація посилює процес руйнування системи людських цінностей. Відмова від традиційних форм навчання і перехід в онлайн-середовище стає одним з чинників, що підсилюють і прискорюють цей процес. Якщо в гуманістичних концепціях освіти вважається, що завдяки діяльності викладача розвиток курсанта набуває мотиваційно-ціннісний, особистісний сенс, то цифрове середовище, ставить перед викладачем завдання бути конкурентоздатним, ефективним і клієнтоорієнтованим.

Виникає закономірне запитання: як в цих умовах зміниться сенс і статус професії захисника Батьківщини? Що буде захищати армія в умовах цифрового суспільства, адже в глобальній мережі немає поняття «Батьківщина» і немає «кордонів держави»? Головне в цифровізації – це передача функцій людини системі. Чи всі якості захисника Вітчизни можуть бути передані системі, або виокремлюється частина якостей, які пов'язані з його людською сутністю? У цих умовах, на нашу думку, значущість формування особистісних якостей офіцера-людини, навпаки, посилюється. І, не заперечуючи важливості підвищення мовної культури майбутнього офіцера, викладач-гуманітарій в межах своєї дисципліни повинен особливу увагу приділяти особистіснотвірному потенціалу гуманітарних та філологічних дисциплін.

Необхідне збереження традиційної системи цінностей, гуманітарної освіти, яка навчає майбутніх офіцерів міркувати, розуміти та усвідомлювати свою історію, предків, власне місце в суспільстві й державі, формує їхній світогляд і систему цінностей. Саме в пам'яті поколінь криються коріння вітчизняного патріотизму.

Не применшуючи значення нових інформаційних технологій і їхньої значущості в розвитку системи вітчизняної освіти в XXI столітті, варто підкреслити, що це всього лише один із засобів підвищення її якості, однак не мета освіти. Метою освіти завжди був всебічний і гармонійний розвиток особистості [2, р. 127]. А тому не цифрові технології повинні бути в центрі освітньої політики, а курсант і викладач як ключові фігури освітнього процесу. Підсилюється це й тим, що підміна цілей навчання засобами суперечить суті військової освіти як підготовки захисників Вітчизни, позбавляє її глибокого морального змісту. За всієї важливості професійної майстерності, військово-технічної підготовки в війні перемагає той, хто сильніший духом, а дух виховується і зміцнюється саме людиною, гуманітарним знанням.

На закінчення хотілося б підкреслити, що роль, яку відіграє викладач в гуманітарній складовій підготовки військового фахівця, надзвичайно важлива. Адже викладач-гуманітарій має справу не лише з навчальною дисципліною. Він провідник гуманістичних цінностей українського народу. У його руках інструмент виховання моральної людини, інструмент згуртування багатонаціонального військового колективу, формування позитивного образу України. І це підвищує його відповідальність за свою професійну і громадянську позицію.

References:

1. Bondarenko V. V. (2018) *Profesiina pidhotovka pratsivnykiv patrolnoi politsii: zmist i perspektyvni napriamy: monohrafiia*. K.: FOP Kandyba T. P., 524 p. (in Ukrainian)
2. Drozdova I. P. (2010) *Naukovi osnovy formuvannia ukrainskoho profesiinoho movlennia studentiv nefilolohichnykh fakultetiv VNZ: monohrafiia*. Kh. : KhNAMH, 320 p. (in Ukrainian)
3. Kovalchuk I. S. (2018) *Formuvannia profesiino-komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv u protsesi vyvchennia humanitarnykh dystsyplin u vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladakh : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Zhytomyrskyi derzh. un-tet im. I. Franka*. Zhytomyr, 142 p. (in Ukrainian)
4. Owens G. (2015) *The Modele in «Universities Quarterly»*. *Universities Quarterly, Higher education and society*, vol. 25(1), pp. 117–129.